

CLIL

CLIL v ČR

CLIL (= Content and Language Integrated Learning, tj. obsahově a jazykově integrované učení) patří k významným kurikulárním trendům současného evropského školství a je jednou z možných strategií dvojjazyčného vzdělávání. CLIL se stal pevnou součástí české jazykové politiky na základě dokumentu Evropské unie pod názvem *Podpora jazykového vzdělávání a lingvistické rozmanitosti: Akční plán 2004 – 2006*. Dokument předpokládá, že obsahově a jazykově integrované učení se bude podílet na cílech Unie v oblasti jazykového vzdělávání především tím, že žák si bude moci na hodině bezprostředně ověřit nově nabyté jazykové dovednosti a posílí tím tak své sebevědomí pro další studium jazyka.¹

CLIL plně integruje výuku učiva jak daného předmětu, tak i cizího jazyka. CLIL má výrazný interdisciplinární charakter, kdy dochází k propojení jazykové výuky a vyučovaného předmětu. Jazyk je prostředkem pro výuku vzdělávacího obsahu a ten se naopak stává zdrojem pro výuku jazyků. Názornou ukázkou výuky CLIL v České republice může být integrace angličtiny a ICT, kde ICT je prostředkem k výuce jazyka, přičemž se žák neustále učí používat nově nabyté vědomosti ve fungování ICT.

Mezi nesporné výhody CLIL patří přirozené prostředí pro výuku a rozvoj cizího jazyka. Žáci použijí cizí jazyk v naprosto přirozeném prostředí a ne v uměle vykonstruovaných situacích tak, jak se děje na hodinách cizího jazyka. Jsou lépe motivováni a jsou zároveň účastni bezprostředního použití jazyka. Hodina jednoho nejazykového předmětu umožní tak nenásilné osvojování si cizího jazyka.

Výuka metodou CLIL je dost často nesprávně interpretována jako výuka nejazykového předmětu v cizím jazyce nebo jako výuka jazyka na základě témat z odborných předmětů, tj. na základě mezipředmětových vztahů. V prvním případě jde o bilingvní, resp. cizojazyčnou výuku nejazykového předmětu, při které je u žáků nezbytným předpokladem znalost cizího jazyka. Cílem takové hodiny není získat primárně nové znalosti v cizím jazyce, ale především znalosti v nejazykovém předmětu nabízené prostřednictvím cizího jazyka. Ve druhém případě jde o mezipředmětové vztahy; kde učitel využívá znalostí žáků z nejazykového předmětu k výuce slovní zásoby, gramatických a lexikálních jevů cizího jazyka. V tomto případě není cílem hodiny získat nové znalosti v nejazykovém předmětu.

Z metodologického hlediska je zásadní rozdíl mezi jazykovým vyučováním a vyučováním nejazykových – odborných předmětů v cizím jazyce.² Jazykové vyučování je v převážné míře zaměřeno na procvičování čtyř dovedností (čtení, poslech, mluvení a psaní). Ve vyučování nejazykového předmětu jsou tyto čtyři dovednosti prostředkem k získání nových informací a k demonstraci pochopení vyučovaného předmětu. Právě tato dovednost, jednat v cizím jazyce v různých situacích, může být považována za největší výhodu CLIL především pro budoucí povolání žáků. Žáci se neučí jazykovým znalostem, které možná někdy později použijí, nýbrž znalostem, které použijí bezprostředně.

¹ Podpora jazykového vzdělávání a jazykové rozmanitosti, Akční plán 2004 – 2006, NA Sokrates, Praha 2004.

² Definice cizojazyčné výuky

Cizojazyčná výuka znamená, že některé předměty jsou vyučovány v cizím jazyce. Vzdělávací obsah tohoto předmětu odpovídá vzdělávacímu obsahu příslušného vzdělávacího oboru. Výuka předpokládá určité jazykové znalosti žáků. U nás probíhá na školách s dvojjazyčnou (bilingvní) výukou, především na dvojjazyčných (bilingvních) gymnáziích a na některých základních školách.

Definice výuky CLIL

Výuka CLIL znamená, že jde o integrovanou výuku cizího jazyka a nejazykového předmětu, tj. vzdělávací obsah je integrací části vzdělávacího obsahu nejazykového předmětu a části vzdělávacího obsahu cizího jazyka. V úvodním roce nevyžaduje výuka CLIL jazykové znalosti žáků, probíhá částečně v cizím jazyce a částečně v češtině. Později může výuka probíhat zcela v cizím jazyce, sleduje však vždy dva výukové cíle, jeden v cizím jazyce, jeden v odpovídajícím nejazykovém předmětu.

Realizace metody CLIL ve výuce

V počátcích výuky cizího jazyka je vhodné, aby žáci měli samostatné hodiny cizího jazyka a nanejvýš jednu hodinu výuky metodou CLIL. S přibývajícimi znalostmi je možné vzdělávací obsah cizího jazyka plně integrovat s jedním nebo více nejazykovými předměty.

Na 1. stupni ZŠ je CLIL obvykle vyučován třídními učiteli, na 2. stupni ZŠ může CLIL vyučovat učitel s aprobací cizího jazyka nebo učitel s aprobací vybraného integrovaného nejazykového předmětu nebo nejlépe učitel s aprobací cizího jazyka a vybraného nejazykového předmětu. Je také možné, aby CLIL vyučovali dva učitelé, jeden s aprobací cizího jazyka, druhý s aprobací vybraného nejazykového předmětu; mohou se střídat během jedné vyučovací hodiny nebo po jednotlivých hodinách.

Integrovaná výuka cizího jazyka a nejazykového předmětu představuje z hlediska obsahu vymezení výstupů zohledňujících očekávané výstupy integrovaných částí obou vzdělávacích oborů. Z hlediska časové dotace představuje tato integrace buď spojení hodinové dotace do jednoho vyučovacího předmětu, pokud bude integrován veškerý obsah cizího jazyka a nejazykového předmětu, nebo spojení částí hodinových dotací obou předmětů pro integrovaná (částečně integrovaná) témata a zachování samostatné dotace obou předmětů pro témata, která nebudou integrována (budou částečně integrována).

Příklady možného rozdělení časové dotace při výuce předmětů v rámci vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět (Prvouka apod.) a Anglického jazyka metodou CLIL:

1. stupeň					
Vyučovací předmět	1. roč.	2. roč.	3. roč.	4. roč.	5. roč.
Anglický jazyk	0	0	3	2	1
Prvouka	1	2	2	2	1
Integrace AJ a Prvouky (CLIL)	0	0	1 (0+1)	2 (1+1)	4 (2+2)

Celková hodinová dotace na 1. stupni pro Anglický jazyk (9 hodin) a pro Prvouku (12 hodin) zůstává zachována.

Příklad časové dotace pro vybrané předměty bez CLIL:

2. stupeň				
Vyučovací předmět	6. roč.	7. roč.	8. roč.	9. roč.
Anglický jazyk	3	3	3	3
Fyzika	0	2	2	2
Chemie	0	0	2	2
Přírodopis	2	2	2	2
Zeměpis	2	2	1	0

Příklad časové dotace pro vybrané předměty se zařazením výuky CLIL:

2. stupeň				
Vyučovací předmět	6. roč.	7. roč.	8. roč.	9. roč.
Anglický jazyk	1	1	1	1
Fyzika	0	2	1	2
Chemie	0	0	2	1
Přírodopis	2	1	2	2
Zeměpis	1	2	1	0
Integrace AJ a předmětů VO Člověk a příroda (CLIL)	3 (2+1) AJ+Ze	3 (2+1) AJ+Př	3 (2+1) AJ+Fy	3 (2+1) AJ+Che

Metoda CLIL a možnosti integrace

Cizí jazyk nemusí být integrovaný do nejazykového předmětu ve všech ročnících 1. nebo 2. stupně ZŠ. Základní odborná slovní zásoba daného vyučovacího předmětu se v každém ročníku opakuje, žáci získají základní znalosti v terminologii daného předmětu během jednoho školního roku. Jak výše uvedená tabulka naznačuje, cizí jazyk může být integrován v každém ročníku do jiného nejazykového předmětu, čímž se žákům rozšíří základní terminologie na několik předmětů. Gramatické jevy a komunikační situace lze zařadit do kterékoliv hodiny, nejsou vázány na konkrétní předměty. Je ale nutné, aby tato integrace do různých předmětů měla smysl zejména pak vzhledem k jejich vzdělávacímu obsahu i vzdělávacímu obsahu cizího jazyka.

Další možností je integrovat vzdělávací obsah cizího jazyka do více nejazykových předmětů v jednom ročníku. Je třeba dbát při tom na to, aby se žádná část vzdělávacího obsahu cizího jazyka neopomenula (opakovat se může) a byla integrována v logickém sledu do vybraných nejazykových předmětů.

Ještě náročnější verzí metody CLIL je integrace dvou cizích jazyků do různých nejazykových předmětů. Například v 8. ročníku je integrován vzdělávací obsah Anglického jazyka a Dějepisu a Německého jazyka a Zeměpisu. V 9. ročníku by to bylo naopak. Zmírněním této varianty je, že si žáci mohou volit mezi integrovaným předmětem, tj. s výukou metodou CLIL a samostatnými předměty, tj. výukou cizího jazyka a nejazykového předmětu zvlášť. V tomto případě se musí dohlédnout na to, aby žáci prošli celým vzdělávacím obsahem obou předmětů.

Příklady:

Polovina (třetina) žáků 8. ročníku má 1 hodinu výuky Dějepisu, 2 hodiny integrovaného Dějepisu a Anglického jazyka, 2 hodiny samostatného Anglického jazyka. Druhá polovina (2/3) má 2 hodiny samostatného Dějepisu a 3 hodiny samostatného Anglického jazyka. Sejdou se spolu na jedné hodině Dějepisu, Anglický jazyk, který je stejně dělený, má každá skupina samostatně.

Polovina (třetina) žáků 8. ročníku má 1 hodinu výuky Zeměpisu, 2 hodiny integrovaného Dějepisu a Německého jazyka, 2 hodiny samostatného Německého jazyka. Druhá polovina (2/3) má 2 hodiny samostatného Zeměpisu a 3 hodiny samostatného Německého jazyka. Sejdou se spolu na jedné hodině Zeměpisu, Německý jazyk, který je stejně dělený, má každá skupina samostatně. V 9. ročníku je to naopak.

Místo Zeměpisu a Dějepisu je vhodnou kombinací Matematika/ICT, nebo taky Matematika/Fyzika (těžší varianta) anebo Matematika/Tělesná výchova (lehčí varianta). Hodně náročné by bylo kombinovat Chemii a Fyziku s dvěma jazyky, nejlépe na škole, kde výuka Dalšího cizího jazyka na škole začala již v 6. ročníku.

Metoda CLIL a podmínky integrace

Pokud se škola rozhodne zapojit do výuky metodou CLIL, je nutné splnit několik podmínek:

1. zavést výuku metodou CLIL a uvést tuto skutečnost v ŠVP, což je plně v kompetenci ředitele, ,
2. naplnit očekávané výstupy jak v cizím jazyce, tak v nejazykovém předmětu,
3. zachovat minimální časové dotace cizího jazyka a nejazykového předmětu podle RVP,

4. nepřekročit týdenní maximální časové dotace vymezené v RVP pro jednotlivé ročníky,
5. uznat kvalifikovanost učitele/ů pro výuku metodou CLIL, což je plně v kompetenci ředitele. V případě nedostatku kvalifikovaných učitelů může metodou CLIL vyučovat pouze jeden učitel, a to ve všech ročnících v rámci dělené výuky ve spolupráci s učiteli neязыkových předmětů.*

*Například:

třída	skupina	učitel/ka AJ	učitel/ka Ze	učitel/ka Dě	učitel/ka CLIL
6a	1	vyučující A	vyučující E	vyučující G	vyučující X
	2	vyučující B			vyučující X
7a	1	vyučující C	vyučující F	vyučující H	vyučující X
	2	vyučující D			vyučující X

Vyučující X může být jeden z učitelů A – D nebo zcela jiný učitel, který je kvalifikovaný na AJ i na neязыkový předmět.

Metodologie CLIL

Samotná metoda může mít různé podoby. Nejběžnější jsou tři:

1/ Vzdělávací obsah cizího jazyka je zaměřen na slovní zásobu tematicky spojenou s neязыkovým předmětem. Osvojování učiva a formulování úkolů neязыkového předmětu je vedeno v češtině. Pokyny na hodině jsou střídavě v českém a cizím jazyce.

- Vhodné pro 1. stupeň ZŠ.

2/ Osvojování učiva a formulování úkolů neязыkového předmětu je vedeno v českém jazyce, informace hledají žáci v cizojazyčném textu, odpovědi žáci formulují česky. Pokyny na hodině jsou v cizím jazyce. Gramatické jevy, slovní obraty, jazykové styly a textové útvary cizího jazyka učitel vysvětluje česky.

- Vhodné pro 2. období 1. stupně ZŠ a pro 2. stupeň ZŠ, případně na SŠ.

3/ Osvojování učiva a formulování úkolů neязыkového předmětu je vedeno v cizím jazyce, žáci odpovídají v českém i v cizím jazyce, materiály mohou vyhledávat v obou jazycích. Gramatické jevy cizího jazyka vysvětluje učitel česky i v cizím jazyce, se slovními obraty, jazykovými styly a textovými útvary seznamuje žáky v cizím jazyce, případně objasní v mateřštině.

- Vhodné pro žáky vyšších ročníků 2. stupně ZŠ a pro žáky středních škol.

Vyvrcholením metody CLIL je výuka neязыkového předmětu v cizím jazyce s tím, že žáci ovládají odborné pojmy nejen v cizím jazyce, ale i ve své mateřštině.

Výuka metodou CLIL v ČR

Školy v České republice se už léta potýkají s nedostatkem kvalifikovaných učitelů cizího jazyka. Podmínky na našich školách pro zavedení výuky metodou CLIL jsou těžší než jaké jsou na školách například v západní či severní Evropě. Z tohoto důvodu bude nutné přistoupit k takové výuce po krůčcích a s rozmyslem. Nebude možné vyučovat metodou CLIL v plném rozsahu cizího jazyka a neязыkového předmětu.